EPISTOLA STEPHANI PAPE AD ZVENTOPOLCUM REGEM.

Stephanus episcopus servus servorum dei zuentopolco
regi sclavorum. Quia te zelo fidei flagrantem
apostolorum principi [illegible] regni caelestis
clavigero omni devotione dilectionis [illegible]
utcumque pre cunctis huius seculi principibus
principalem patronum elegisti eique
teipsum [illegible] reliquo [illegible] populo [illegible]
[illegible] parte commisisti [illegible]
beneficiorum omnium largitorem [illegible]
ipsius munitus suffragio [illegible] per omnia vita
[illegible] quatenus et [illegible] sententiam
[illegible] apostolorum principis petri [illegible]
[illegible] corporali sospitate
[illegible] in anima et corpore [illegible] ab eterno iudice
bonis operibus decoratus perpetua felicitate
donetis. Nos enim qui eius vicaria ratione
fungimur dilectionis tuae [illegible] paternitate gerentes
in quocumque indigueris negocio et in his que
ad salutem tuam pertinent deo auxiliante
precatorem invenies [illegible]. Que ob fidei

Heiligkreuz 217 fol. 5v

dignitatem cum omnibus tuis fidelibus in illa temporum
ob[illegible] capidine spiritalibus [illegible] quas
presentem amplectimur amore [illegible]
Igitur quia orthodoxe fidei anhelare te studio
se audiuimus [illegible] et hoc agnoscimus
quod [illegible] tua sanctam [illegible] romanam
ecclesiam [illegible] recurrere [illegible]
est omnium ecclesiarum collata [illegible] priuilegio
in beato petro principe apostolorum [illegible]
uerus pastor commisit [illegible]
hanc petram edificabo ecclesiam [illegible] inferi
non preualebunt [illegible]
orthodoxam fidem blasphemantium [illegible] appellant
que [illegible] omnes hereses destruxit
[illegible] fide solidauit crea
toris sui [illegible] dicente eodem
domino nostro [illegible] Simon ecce satanas ex
petiit [illegible] sicut triticum. Ego
autem rogaui [illegible] fides tua et tu
aliquando conuersus confirma fratres tuos
Quis rogo [illegible] audeat
blaspemare [illegible] fidem

Heiligkreuz 217, fol. 6r

xciii De hereditate quã mulier p partũ statim mortua dereliquerit

xciiii De eo qui inpugna pare suũ dereliquit & aufugit.

xcv De eo qui p̃ finitã & emendatã causam mallare psupserit

xcvi De eo qui ingenuã feminã colpo percusserit

xcvii De eo qui medula aut caricũ alterius inuolauerit

xcviii De eo qui burieas in silua pecco incenderit

xcviiii De eo qui grege animaliũ inpugnis tulerit & porcariũ t ceteros pastores flagellauerit aut occiderit.

c De eo qui bisonte aut babulũ t cetera animalia aut furauerit

INCIPIT CAPITULA

i De his qui ab epo [redacted]

ii De his qui ad ordinandũ [redacted]

iii De clericis fugitiuis [redacted]

iiii De prbris diaconib; & his qui in clero sunt

v De usuris

vi De prbris quando missã celebrent

vii De his qui ab epo suo t synodo dãnati sunt

viii De suffraganeis epis.

viiii De chor epis.

x De epis t qui lib& ex clero

xi De ordinationib; t quib; liber

Heiligenkreuz 217, fol. 15v

15 v

liber primus

.Io

INCIPIT·PROLOGUS·PAENITENCIALIS·

Diuersitas culparum diuersitatem facit penitentiarum: nam & corporum medici· diuersa medicamenta corporibus componunt· Alter enim uulnera· Alter morbum· alter tumores. alter putredines. Alter caligines. Alter confractiones. alter conbustiones curant.

Igitur & spiritales medici diuersis curationum generibus animarum uulnera· morbum· culpam· dolores egritudines infirmitatesque sanare debent. Sed quia haec paucorum sunt. ad purum scilicet cuncta cognoscere & curare [illegible] ad integrum scilicet [illegible] qualiter debeat [illegible] Ideoque & pauca [illegible] seniorum traditiones [illegible] iuxta [illegible] in tellegentiam. [illegible] quae ad remedium animę [illegible] uulnerum propriis patrie diffinitiones dicentes [illegible] fidelissime fr̄ ante medicamina compendii ratione intimemus:

Prima itaque est remissio qua baptizamur in aqua· secundum illud. nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. non potest uidere regnum dei. Peccata multa quoniam dilexit multum.

Secunda· caritatis affectus. ut est illud. Remittuntur ei

Tercia· elemosinarum fructus· secundum hoc· sic aqua extin[guit]

Heiligenkreuz 217, fol. 30v

ad consensionem eorum ex delibatione consentit. tunc
peccatum cognoscitur perfici. Suggeritur mens enim in suggesti
one. initium est peccati. In delectatione fit nutrimentum.
in consensu perfectio. Et sepe contingit ut hoc quod malignus
spiritus seminat in cogitatione. caro in delectatione trahat.
Nec tamen anima ex delectatione consentiat. & tunc caro delectari
autem sine animo nequeat. Addimus etiam huic operi penitentiale venerabilis bede presbiteri. Et idcirco adnectendum post scriptis canonum sententiis decreuimus. Ut si forte hec prelate sententie aliquibus superflue sunt in se penitus que desiderat. in de singulorum criminibus nequiuerit inuenire. In hac saltem breuitate nouissima omnium scelera forsitan inueniret explicata.

De penitentiali Bede presbiteri

INCIPIT PROLOGUS. BEDAE PRESBITERI. DE REMEDIIS PECCATORUM

De remediis peccatorum paucissima hec que secuntur ex priorum monimentis excerpsimus. In quibus tamen omnibus non auctoritate censoris. sed consilio potius compatientis usi sumus. Sollerter ammonentes doctum quemque sacerdotem christi. ut & in uniuersis que hic adnotata repperit. sexum. aetatem. conditionem. statum. personam. ipsum quoque cor penitentis curiose discernat. & secundum hec ut sibi uisum fuerit singula queque diiudicet. quibusdam namque ac pro his abstinendo. aliis

C

Heiligenkreuz 217, fol. 45r

45 a

uel post balnea flebotomium apponendum esse salomonis dicto in lectis consentimus.
quia sic de dno ait. Quia quem diligit corripit. Sed si tristis scoparum atque flagellorum
correptio intollerabilis omnino que a nobis non adeo suauis esse uidetur.
nos canonica eos auctoritate. grauiori quidem his qui integrum sapere queunt
in inobedientes esse desierint aut excommunicemus aut deponamus aut
tandem si perseuerauerint orrendo sub anathemate constringamus. Quid enim
uesanius quam corporalia mala detestari aeterna maledicta paruipendere.
non est tamen adeo de his mirandum qui hec etiam inperito ore [illegible]
presumunt dicentes. quid curat de nobis eps aut quid ad eum pertinent que eo igno
rante exemplo pene omnium precedente deliquimus. ut cur in nobis noua
ueteribus et cetera post positis tanta cum ferocitate persequitur. Audite queso
filii audite. numquid dr quia patres fratresque ipsi eque mala fecere pro dolor ita
affirmans et faciunt. eorum quasi incuriosus factus malis nobis pareat et indulgeat.
et nos si inueterata mala modo exstirpare minime preualemus numquid nostris
orto temporibus quam maxime eradicare non debemus. sicut hec quantum
ualemus agere neglegimus odisse filios salomone teste conuincimur. [illegible]
nunc fratres. qua fiducia gregem cui nos preesse diuina clementia uoluit. de
iniusta sectarum sub introductione uxorum ipsi uestras contra regulam possidentes
commonere temptemini. si uero causa paupertatis sicuti testificatis
nec uictus uestri usue deficere ducere uos easdem cogit. dicite queso
si ea ipsa pauperies filios etiam excogenerare magna ui necessitatis. uos
compulit atque coegit. Sed ne uestra haut satis iusta defensio qua pene omnes

Heiligenkreuz 217, fol. 52r

de exemplo di sacerdotes anno uicissue non discede-
bant. Sic de zacharia legimus. nec uxore sua omino
tangebant quib; utiq; ppt sobolis successionis ux
oris usus fuerat relaxatus. Quia ex alia tribu. & p
ter ex semine aaron. ad sacerdociu nullus fuerat
pceptus accedere. Quanto magis hi sacerdotes & le
uite pudiciciã ex die ordinationis sue seruare de
bent. Quib; t sacerdociu t ministeriu sine succes
sione est. Nec p terit dies qua t sacrificiis diuinis t
baptismatis officio uacent. Nam sic paulus ad corin
thios scribit dicens. C.. (que hic desunt inuenies p[ost] .v. folia ubi signum)

ANNO. DNICE. INCARNS. DCCCC. LXXXXV. IND.
VIII. XV. PP. IN sacratissima sed. beati petri apti
imp dno Ottone. III. Rege. Augusto. ortante
diuinitus. Dno. epo. sce. pragensis ecclesie. Adalberto
monacho. Dux Bolezlaus presentib; omnib;
primatib; suis. dedit p fato episcopo secundu
statuta canonu separare ea coniugia que
infra parentelam contra sacra legem con
iuncta esse reperirentur. necnon & iam
ecclesias p loca opportuna construendi &
decimas congregandi licenciã dedit

Heiligenkreuz 217.

sibi cõmissam adõ ęcctam remisim᷑. quia
fidelissimũs cũ tibi. & pte satis solicitũ inom
nibus agnouimus. Quẽ uelutı spũalẽ patrẽ.
& pprium pastorem digno honore & debita
reuerencia sincera mte recipite. tenete.
& amplectimini. quia in eo exibitũ honorẽ
xp̃o confertis. ipso dicente. Qui uos reci
pit. me recipit. Et qui me recipit. recipit
eum qui me misit. Ipse itaq; omnium ęccle
siasticorũ necnõ officiorũ habeat curam
& dı timorem pͦ oculis habens dispens& ea
dẽ. quia & p his & p animab; commissi sibi
populi ipse redditurus erit districto iudi
ci racionem. De ieiunio itaq; scias a lege
pphętis. & ab ipso dño in euangelio apbatũ.
Moyses namq; ut legẽ acciperet quadraginta
diebus & noctibus ieiunauit. Helias qui
cęlum orando clausit. ut non plueret annos
tres & menses sex. & rursum orando ape
ruit. & cęlum dedit pluuiam & terra
dedit fructũ sum. xl. diebus & noctibus
ieiunauit. Auctor & ipse legis ihs xp̃s dñs

Heiligenkreuz 217, fol. 79r

79 r

Quod quibusdam poenitentib; pristina reddan CAP. XVIII
tur coniugia. Antiqui & scissimi est patris 85
sententia papę leonis. Istis qui in aetate adolens
centię positus dum mortis formidat causam. puenerit
ad poenitentię remedium si coniugatus est & forte fuerit
incontinens. Ne postea adulterii incurrat lapsum. re
deat ad pristinum coniugium quousq; possit adipisci
temporis maturitate continentię statum. Quod nos sicut
decuris ita defenimus censemus. Non quidem hoc genera
liter & legitime pceptum. sed constat a nobis p humana
fragilitate indultum. ea dumtaxat ratione. ut si is poeni
tentię non est legib; deditus antea ab hac uita discesserit
quam ex consensu ad continentiam eorum unde fuerat
regressus. superstites non liceat denuo ad uxoris transire
amplexus. Si autem illius uitę extiterit superstes qui non accepit
benedictionem poenitentis. Nubat si se continere non potest. & alte
rius consorcio fruatur uxoris. Quod de utroq; excessu pari mo
do a nobis manifestum est decreuisse. Itaunde liceat ut in his
omnibus sacerdotis ordinatio expectetur. Ut iuxta quod au
etatem aptam pspexerit continentiam absolutionis t
districtionis tribuat legem. De periurio. cap. XVIIII
Periurium in lege diuina omnino phibetur. Dicente lege ...

Heiligenkreuz 217, fol. 85r

unus est xp̄s. In eo nāq; qui [ ] quo filius est hominis.
minor est patre. Qui & ci[..]am ex quo homo est
p delictis nr̄is passionem sustinuit. mortique
adiudicatus & cruci. ueram carnis mortem acce
pit. Tertia quoque die uirtute ppria sus
citatus. de sepulchro surrexit. Hoc ergo ex
emplo capitis nr̄i. In hac car ne qua nunc sum'
& mouemur. resurrecturos nos credimus. Idē
aūt dominus & saluator noster. pacto resur
rectionis suę triumpho. paternam sedem re
petit. a qua p diuinitatem numquā decessit.
Inde in fine sc̄torum uenturus. iudicabit ui
uos ac mortuos. redderque singulis put
quisque gessit. siue bonum siue malum.
Ecclesiam catholicam. precioso sanguine redemp
tam. cum eo credimus in ppetuum regnatu
ram. Credimus & confitemur unum babtisma
ma. in remissionem omnium peccatorum.
Hanc ergo fidem p missionis nr̄ę inuio
latam nos continere. & ab ea numquam
deuiare permittimus.
hanc quis qui saluus ēē cupit.
sine ulla am biguitate retinere studeat.

Heiligenkreuz 217, fol. 111r

111 r

90

120

p̄mittatur · maneat sine uxore · aut reconcilie[tur]
uxori · Non enim male dicit uir mulieri · q[uam]
cum lapidare nemo ausus esset · dixit ei d[omi]n[u]s.
Vade unde ne inceps iā peccces · Quia & dicit ·
non licet dimittere uxorem · nisi causa forni
cationis · Cogit retinere uxorem · si causa forni[cationis]
non fuerit · Si aut[em] fuerit no[n] cogit dimittere
sed p̄mittit sic dicit · Non licet mulieri nube
re alteri · nisi mortuo uiro · Si ante uiri morte[m]
nupserit · [illegible] rea est · Si p[ost] uiri morte[m]
nupserit non ē rea · Non enim iussa est nube
re sed p̄missa · Si ergo par forma est in isto iure
coniugii inter uirum & mulierem · usq[ue] adeo ut
non tantum de femina idem ap[osto]l[u]s dixerit · Mulier
no[n] habet sui corporis [pot]estatem · Similiter & uir
sui corporis potestatem non habet sed femina ·
Si ergo similis forma ē non oportet intellegi li
cere mulieri uirum dimittere · nisi causa fornica
tionis · sicut uiro · Considerandum ē itaq[ue] quate
nus fornicatione[m] intellegere debeamus · & consulen
dus ut cœperamus · Ap[osto]l[u]s enim sequitur & dicit ·
Ceteris aut[em] ego dico · non d[omi]n[u]s · Hic primo uidendu[m] ē ·

Heiligenkreuz 217, fol. 120r

120 r

Heiligenkreuz 217, f. 143r

investigare potuerint · quod ad sinodale ministerium ·
episcopi aut ministri sui qui vice eius fungitur pertineat
ad inquirendum · vel emendandum pleniter et fideliter
dicant · Postquam autem iuraverint collige eos seorsum
et rationabiliter interroga · In primis de aecclesia si sit
matrix aecclesia · Aut si ei plenaria dotalium consistunt
iura · Id est integer mansus · vel plus · vinea · aut mancipia ·
vel quicquid legali traditione possidere debeat · et
ex quibus locis et villis ad eandem aecclesiam decimam dent ·
Et si aliquis eorum quicquam ex his retrahat quod ad ecclesiam
iuste pertineat · Tunc vero de presbitero interrogandum est ·
qualem vitam ducat · si se castum in suo ministerio exhibeat ·
si habeat secum subintroductas feminas unde suspitiosus
sit · vel malę famę · si nimis ebrietatem sectetur ·
Si in ipsa ebrietate flagitia soleat committere ·
Si sit culpabilis in periurio · si fur · usurarius · si susurratus ·
Si venationem exercens · Si laicalem habitum plusquam
clericalem in consuetudinem habeat · aut quicquam
huiusmodi quod canones modis omnibus amputant ·
Si aecclesię sibi commissę et populo debitum exhibeat servitium ·
In missarum celebratione matutinę et vesperę · Si vel ob
eius neglegentiam infans aliquando sine baptisterio
perisset · vel signaculo · Si infirmos et leprosos visitando
curaret · Et defunctis debitum sepulturae persolvat ·

143 r

Heiligenkreuz 217, fol. 146r

115
146

& credo in dm̄; quā statim corā nobis memoriť canere cōpellat.

Et si talis psona ē que n̄ intellegat. neq; etiā bene illud memoraliter teneat exponamus illi p ut tunc necesse ē. Et ut melius nobis statuto die reddat pcipiamus. Preterea studiose pscrutandū si in diuersis erroribus sit inplicat' si ē qdā increduli. lapides. lucos. arbores. et huius modi vanitates. relicta eccla. venerant & uanissimā fantasię deceptionis illusionem. in somnis obseruant. Inquirendū etiā ab eo si velit p xpi amore omnē iracundiā dimittere illi cui inmelius est. Aut si habeat qs aliqd aduersus eū unde recciliari debeat. sic dn̄s in evuangelio docet. Si ergo offers munꝰ tuū ad altare. et rlq. Et alibi ait. Sic & pat' m̄s faciet vob si n̄ remiseritis vnquisq; fratri suo de cordib; ur̄is. Et d̄o cottidie in oratione dicimus. Dimitte nob debita nr̄a sic & nos dimittimus debitorib nr̄is. Et de aliis vitiis quantū ei d̄s dederit posse deinceps se emendaturum pmiserit. Tunc cū omi deuotione ante absidā suscipi debet. ad pęnitentiā dicendū naq; ē illi. qd p homicidio sponte & odii meditatione ppetrato. vii. annor. pęnitentiā suscipiet. a homicidio n̄ sponte cōmisso. v. annis penitere debeat. A adulterio si sepius. & in consvetudine habeat ut cū alterius uxore adulteret. vii. annos. Si simel tantū p ebrietate et ad pęnitentiā recurrerit. v. annos. Si piuriū uoluntate. vii. annos. Si p uita redimenda aud nesciens. v. annos. A sacrilegio qd sola illius praua adinuentione in ecclā in reb; ecclasticis fecerit. aut ē fugientē in ecclā ui extraxerit. Aut homicidiū. aut adulteriū in ea ppetrauerit qd duplex malū est et dupliciter puniri

146 r

Heiligenkreuz 217, fol. 166r

ann pen. III. in pane & aqua. Si aut voluerit & non potue-
rit. III. ann. pen. Si quis nolens homicidiu fecerit. v. ann
penit II ex his in pane & aqua. Iudicium theodori.
Si quis. occiderit epm t prbrm regi dimittendu e adiudicandu; Qui occi- .XXI.
derit monachu t clericu. iudicio epi est. arma relinquat & do seruiat
t vii ann pen. Qui occiderit hominē p rixam. x. ann pen. Qui uero ppt
vindictā patris t matris. iii ann pen. Si co(n)posuit parentib; di-
midio spatio. Si laicus occiderit alteru odii meditacione. si n uult arma
relinquere. pen. vii annis dieb; sine carne & vino. Si quis cu rege occiderit
hominē in plio. xl. dieb; pen. Si p poculu aut arte aliqua maliu. vii ann
pen seu amplius. Qui iussione dni sui hominē occiderit. xl. dieb; pen.
Si mat filiu occiderit. xv. ann peniteat. & nunq mutet nisi die dominico. Si pau-
pcula occiderit filiu suu in manone diei. vii ann sit penitencia ei.
Si quis odii meditacione fecerit homicidiu Iudicium. Commeani.
relictis armis usq ad morte mortuus mundo do uiuat sed cu p uotu pfec-
cionis cu peregrinacione penit in mundo moriat. Si quis homicidiu fecerit
p furore & non ex meditacione. iii ann pen in pane & aqua elemosynis &
oracionib; frequenter. Si quis nolens occiderit p[ro]ximu suu. i ann pen.
Si quis aliquē p ira pcusserit Iudicium. Canonicum [illegible]
& sanguinē fuderit aut debilita[illegible] uerit soluat ei prius impensas.
[illegible] opera & medicu querat & si laicus ē xl. dieb; in pane & aqua. [illegible]
[illegible] clericus ē [illegible] quadragesimas. Si [illegible] sub. Si [illegible] i. ann pen.

n̄ regulā ē statuim̄ · si q̄d sit tollerabilius estimari · Nā secundū
uerā cognitionē nihil magis exegerit · · q̄ penitentiā gessit ·
quā castitas p̄seuerans & m̄tis & corporis · Ex concilio ·
Hi qui p̄ scām religionis p̄fessionē apostatant Arelatense · XXXIIII ·
& ad sclm redeunt · & postmodū poenitentiae remedia
n̄ requir̄ sine penitentia cōmunionē penitus non accipiant ·
Quos etiā iubem̄ ad clericatus officiū non admitti · & quicūq;
ille ē p̄ penitentiā habitū secularē n̄ presumat q̄d si p̄sumpserit
ab ęccta alien̄ efficiatur · Ex cōcilio · Toletano · XXXV ·
Antiquissimi & sanctissimi patris ē sententia pape leonis ut is
qui in ętate adulescentię positus · dū mortis formidat casū p̄ue
nerit ad penitentię remediū · Si forte coniugatus fuerit in
continens ne postea adulterii incurrat lapsū redeat ad pris
tinū coniugiū · quousq; possit adipisci temporis maturitate
continentię statū · Quod nos sic̄ de uiris ita & de feminis ęquo mo
do censem̄ non quidē generalit̄ & legitime p̄ceptū · Sed con
stat a nob p̄ humana fragilitate indultū · Ea dūtaxat ratione
ut si is q̄ penitentię non est legib; dedit ante ab hac uita discesserit
quā ex consensu ad continentiā eox fuerit regressus · sup̄stiti n̄
liceat denuo ad uxorios transire amplexus · Sicut illius uita
decesserit sup̄stes qui n̄ accip̄ benedictionē penitentis · Nubat
si se continere non potest & alterius consortio fruatur uxoris ·

Heiligenkreuz 217, f. 174r

feminę eorum remanserint destitutę quę uiros proprios aut
interemptos putarent. aut numquam a dominatione crederent
liberandos. et aliorum in coniugium solitudine cogente transierint.
Cumque nunc statu rerum auxiliante domino in melius eorum qui putabantur
non perisse remearint. merito caritas tua uidetur ambigere
quid de mulieribus que aliis iuncte sunt uiris a nobis debeat ordi
nari. Sed quia nouimus scriptum a domino iungitur mulier uiro.
Et iterum preceptum agnouimus ut quod deus iunxit homo non se
paret. necesse est ut legitimarum federa nuptiarum rede
integranda credamus. et remotis malis que hostilitas intu
lit unicuique id quod legitime habuit reformetur. omnique studio
procurandum est ut recipiat unusquisque quod proprium est.
VII Ex eadem epistola ad nicetam. Quod non probetur esse culpabilis qui uxorem capti
Nec tamen culpabilis iudi in matrimonio uidetur esse sortitus.
cetur et tamquam alieni iuris peruasor qui personam eius mariti qui iam
non esse estimabatur adsumpsit. sic enim multa que ad eos qui in
captiuitatem ductis pertinebant. in ius alienum transire po
tuerunt. et tamen plenum iustitie est ut eisdem reuersis propria re
formentur. Quod in mancipiis uel agris aut etiam in domibus ac po
ssessionibus recte seruatur quanto magis in coniugiorum redintegr
atione faciendum sit ut quod bellica necessitate turbatum est
pacis remedio reformetur.

Heiligenkreuz 217, f. 177r

174 r

ingenuitatis dimissi sunt liberi ubi nullum patrocinium et de
fensionem non elegerint. Similiter regi conponat sol. xl. Et clericum
nemo recipere audeat sine consensu episcopi sui. Et si eum
aliquis acceptum habeat quando licentia ipsius episcopi fuerit.
Aliter non faciat nisi cum eius presentie per scrutandum si dignus
fuerit deducatur.

Si quis cum altero de qualibet causa contentionem habu
erit. et testes contra eum per iudicium producti fuerint. si ille
falsos eos esse suspicatur. liceat ei alios testes quos meliores
putauerit contra eos obponere. ut ueracium testimonio fal
sorum testium peruersitas superetur. Quod si ambe partes testium
ita inter se dissenserint ut nullatenus alter alteri cedere vel
lit. eligantur duo ex ipsis. id est ex utraque parte unus. qui cum
scuto et fustibus in campo decernant. utra pars falsitatem utra
ueritatem suo testimonio sequatur. et campioni qui uictus fuerit
propter periurium quod ante pugnam commisit. dextera manus ampu
tetur. Ceteri uero eiusdem partis testes quia falsi apparuerunt manus
suas redimant. Cuius positionis due partes ei contra quem
testati sunt. dentur. tertia comiti est. Et in seculari quidem causa
huiuscemodi testium diuersitas campo conprobetur. In ec
clesiasticis autem negotiis crucis iudicio rei ueritas in
quiratur. Hoc de timidis atque inbecillibus siue infirmis
qui pugnare non ualent. ne propter hoc iusticia careant

Heiligenkreuz 217, f. 204r

204 x

IN NOMINE DOMINI. INCIPIT PREFACIO OPERIS SEQUENTIS

Dominante per secula infinita omnium dominatore Christo
salvatore nostro creatore universe creature. Anno
incarnacionis ipsius DCCCXXVII. Indiccione V. anno vero
XIIII. imperii gloriosissimorum principum Hludouuici au
gusti christiane religionis magni propagatoris et Hlotarii ce
saris filii ipsius. Ansigisus nullis precedentibus meritis sed gratia dei
omnipotentis abba pro amore bone memorie domni Karoli magni impera
toris christianorumque precellentissimi ac piissimi domni Hludouuici
augusti filii ipsius sincera dilectione necnon et preclari Hlotarii
cesaris filii piissimi Hludouuici imperatoris. hec subter descripta
adunavi capitula que per ... dubio quia ad sancte ecclesie profectum
facta sunt ... firmissime tenenda sunt. Facta sunt namque quondam
tempore predicti magni domni Karoli imperatoris necnon et nunc
prefatorum principum hoc in tempore domni piissimi Hludouuici
augusti et preclari Hlotarii cesaris iussu pro varia tempora
ac christianam religionem conservandam atque concordiam pacis
et dilectionis in ecclesia catholica tenendam edita. Sed quia in
diversis sparsim scripta membranulis per diversorum spacia temporum
fuerant ne oblivioni traderentur pro dilectione nimia ...
supradictorum gloriosissimorum principum et pro amore ...
sed et pro statu ecclesie sancte. Placuit mihi predicta in hoc libello

Heiligenkreuz 217, f. 205r

205 r

ad sacramentum accedat. nec in sua causa talterius iurator existat.

Habemus in lege. De auguriis et aliis maleficiis. LXII.

domini mandatum non auguriamini. et cetero nominum Nemo sit qui
ariolos sciscitetur uel somnia obseruet uel auguria intendat. Item nemo
sit maleficus nec incantator. nec phitonem consulat. Ideo precipimus ut nec
cauculatores et incantatores Nec tempestarii uel obligatores fiant. et ubi
cumque sunt emendentur uel damnentur. Item de arboribus uel petris uel fontibus ubi aliqui
stulti luminaria et alias obseruaciones faciunt omnino mandamus.
ut iste pessimus usus et deo execrabilis ubicumque inueniatur tollatur et
destruatur. De odio et inuidia. LXIII.

Predicandum necesse est quantum malum sit odium et inuidia in lege
enim scriptum est. non oderis fratrem tuum in corde tuo sed publice
argue eum. Item iohannes euuangelista. qui odit fratrem suum omi
cida est. Item in euangelio. Si peccauerit in te frater tuus uade
et corripe eum inter te et ipsum solum et reliqua. De auaricia. LXIIII.

De auaricia autem legimus apostolum dicentem. auaricia que est idolorum
seruitus cauenda. De concupiscencia ut legitur quod radix sit omnium
malorum. et in lege non concupisces rem proximi tui.

Hec cum magna studio. De honore parentum. LXV.

ammonendum est ut filii honorem preparent parentibus suis quia ipse
dominus dicit. honora patrem tuum et matrem tuam ut sis longeuus
super terram quam dominus deus tuus dabit tibi. De fide et presbiteris abeptis
discuciendis. LXVI.

Heiligenkreuz 217, f. 214r

214 r

iussum est· hoc aut illud partibus ecclesiarum persoluatur· & hoc
omnibus notum sit quia quicumque neglegenter exinde egerit.
& coram nobis neglegens exinde repertus fuerit· illud uolu
mus omnino ut subeat· quod in nostro capitulari de hac re est com
muni consultu fidelium nostrorum ordinauimus scriptum
De comitibus ut & ministris ecclesiae in suis ministeriis adiutores
xii Comites uero ut ministris ecclesiae in eorum ministeriis pleniter & de nris
& de se & de suis hominibus opitulari possint adiutores in om
nibus fiant· & quoticumque prima & secunda uice de his a comite
ammonitus non se non correxerit· uolumus ut per eundem comitem
eius neglegencia ad nostram noticiam perferatur· ut nostra aucto
ritate quod in nostro capitulari continetur subire cogatur·
De capitulis a cancellario palacii ab archi episcopis
& comitibus accipiendis.
ii Volumus etiam ut capitula quae nunc· & alio tempore consultu
fidelium nostrorum a nobis constituta sunt a cancellario nostro
archi episcopi· & comites eorum de propriis ciuitatibus modo· aut per se
aut per missos suos accipiant· & unus quisque per suam diocesim.
ceteris episcopis abbatibus comitibus & aliis fidelibus nostris ea
transscribi faciant· & in suis comitatibus coram omnibus
relegant· ut cunctis nostra ordinacio & uoluntas fieri nota possit·
Cancellarius tamen noster nomina episcoporum & comitum qui ea acc

Heiligenkreuz 217, f. 234r

234 r

iurent cum iuratoribus idoneis hoc per malo non fecisse. aut si facere non potuerint suam legem componat. Si uero serui flagellentur. Et ut de cetero in regno nostro nulla huiusmodi conspiracio nec per sacramentum nec sine sacramento fiat.

De periuris. X.

[D]e periuriis ut caueant et non admittantur testes ad iuramentum ante quam discuciantur. et si aliter discuti non possint separentur ab inuicem et singulariter inquirantur. et non soli accusatori liceat testes eligere absente suo causatore. et omnino nullus nisi ieiunus ad iuramentum uel ad testimonium admittatur. Si teste suspectur dicat ille qui eum refutat et probet quare illum recipere nolit. et de ipso pago aut de uicinis centenis eligatur. nisi forte longius extra comitatum causa sit inquirenda. et si quis conuictus fuerit periurii perdat manum aut redimat.

De aduocatis uicedominis. & ce.

Et de aduocatis uicedominis. uicariis. centenariis uel prauis. ut tollantur et tales eligantur quales et sciant et uelint iuste causas discernere et terminare. et si comes prauus inuentus fuerit nobis nuntietur. De teloneis.

[D]e teloneis placet nobis ut antiqua et iusta telonea a negotiatoribus exigantur. Tam de pontibus quamque de nauigiis seu mercatis. Noua uero seu iniusta ubi funes tenduntur. uel cum nauibus sub pontibus transitur seu his similia

Heiligenkreuz 217. f. 243r

incidat, ita ut talem censum inde persolvat qualis illi fuerit
constitutus, vel porcionem aliquam inde in beneficium accipiat
unde se sustentare valeat. De [illegible] decimis. XXX[illegible]
Considerandum est ut de frugibus terrae et animalium nutri
mine persolvantur. De opere vero vel restuaracione ecclesiarum co
mes et episcopus sive abbas una cum misso nostro quem ipsi ad hoc ele
gerint consideracionem faciant, et unusquisque et tantum
inde accipiat ad operandum et restuarandum quantum ipse
de rebus ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter et vassi nostri vel in
comune tantum operis accipiant quantum rerum ecclesiasticarum
habeant vel unusquisque per se iuxta quantitatem quam ipse tenet.
Aut si inter eos convenire ut pro opere faciendo argentum donent
iuxta extimacionem operis in argento persolvant, cum quo precio
rector ecclesiae ad praedictam restauracionem operarios conducere
et materiam emere et emendare possit. Et qui nonas et decimas
dare neglexerit primum quidem illas cum lege sua restituat.
Insuper bannum nostrum solvat, ut ita castigatus caveat ne saepius ite
rando beneficium amittat. De mancipiis in villas dominicas
Si cuiuslibet mancipia in villam nostram confugerint (confugiendis)
fuerint, auctor eiusdem in illa quaerenti domino ea non contradicat,
sed statim ea foras de eadem villa eiciat. Et si se putat ad ea
repetenda iusticiam habere, repetat et secundum legem adqui
rat. Si vero tempore domni Karoli genitoris nostri in villam

Heiligenkreuz 217, f. 261r

261 r

Reliquos uero minus. Roccũ mardermũ & lutrinę meliorem
xxx. sol. si semusinum x. sol. Et si aliquis amplio uendiderit
aut empserit cogatur exsoluere in pannum sol. xl. Et ad illũ
qui hoc inuenerit & eũ exinde conuicerit sol xx. ptineant. xxxii.
Ut missi nri quando iusticiã pauperib; facere iusserint. semel
aut bis pcipiant ut iusticia fiat. tercia die si n factũ est t.
ipsi pgant ad locũ & ad hominẽ qui iusticiã facere noluit.
& cum uirtute tollant ab eo qd iniuste alteri tulit & reddant
illi cuius p iusticiã ẽẽ debuit. ANNO. XI. XXXIII.
De uindicta & de iudicio in latronib; testimonio epõꝝ absq;
peccato comitis ẽẽ dicunt. ita tamen ut absq; inuidia
aut occasione mala & ad aliqd tale ibi inponat. nisi
uera iusticia adpficiendũ. & si p odiũ aut p malũ ingenium
hominẽ intfecerit. honorẽ suum pdat. & hominẽ quem
iniuste intfecit. scdm poenam quã intulit emendetur.
De latronib; ita pcipiam obseruandũ ut p prima culpa non XXXIIII.
moriant. s oculũ pdant. secunda uero culpa nasũ ipsius
latroni capitulet. tercia uero culpa si se non emenda
uerint moriantur. XXXV.
Ut laici omnino non audeant munera exigere a pbris
ppt comendacionẽ ecclę cuiquã prbro. XXXVI.
Ut nec in dieb; dominicis mercatũ fiat neq; placitum.

Heiligenkreuz 217, f. 281r

281 +

eoꝝ impietatib; fuerit inquinatus. Et illic & qđ de xpianis qui aut
captiuitatis incursu. aut quib, cūq; fraudib, iudeoꝝ seruitio
implicant' debeat custodiri. Non solū canonicis, s; & legū bene
ficiis iā pridē fuerit constitutū. tam̄ quia nunc ita quorundā
querela excitatē. quosdā iudeos p ciuitates aut municipia
consistentes in tantā insolentiā & ꝓteruiā ꝓrupisse. ut nec recla
mantes xpianos liceat t ad p̄ciū de eoꝝ posse seruitute
absolui. Idcirco p̄senti concilio dō auctore sancim'. Ut nullus
xpian' iudeo deinceps debeat deseruire. sed datis p quolibet
bono mancipio xii. solidis. Ipsū mancipium quicūq; xpianus.
seu ad ingenuitatē seu ad seruicium licentiā habeat redimdi.
quia nefas ē. ut quos xps dns sanguinis sui effusione redemit.
psecutoꝝ uinculis ꝑmaneant irretiti. Qđ si adquiescere
his quę statuim' quicūq; iudeus noluerit. quā diu ad pecuniā
constitutā uenire distulerit. liceat mancipio ipsi cū xpianis
ubicūq; uoluerit habitare. Illud etiam specialit̄ sancientes.
qđ si quis iudeus xpianū mancipium ad ritū iudaicū ē uict'
fuerit psuasisse. & ipso mancipio careat. & legali dānacione
plectat'. Scs lup' trecassenoꝝ eps. & cū eo alii. xx. & iiii^or
epi t uicarii epoꝝ similit̄ in nomine dm̄ nr̄i ihu xpi. con
gregati p causis corporis ei qđ ē. eccta. int multa.
hoc etiam statuer̄. q'a dō ppicio sub catholicorum

D
Heiligenkreuz 217. f. 299r

299 r

& filiis ac filiab; nr̃is ecclesia atq; donata habent. Quique sub immunitate
consistunt cũ saluamento & debita reuerentia in comitatib; eor̃
consistant. Sed & qui homines nr̃i ac illor̃ illar̃uq; sunt sine ulla
differentia & nr̃is cũ saluamento & debito honore habere possint.
& non ignorent neq; obliuiscantur comites ac missi nr̃i qđ dom
nõrũ dñs dicit. Honorificantes me honorificabo & qui contemnunt
me inhonorati erunt. L

Vt a colonis q̃ iã p̃ retractatione honorũ denariorũ flagellati flagel
landi sunt nulla alia exactio requirat̃ & si ab aliquo eor̃ aliquid
inde acceptũ fuit a missis nr̃is cogat̃ restitui. Et qui beneficia tali
das in duob; ł trib; aut II eor̃ comitatib; habent. & non habent
in uno quoq; comitatu unde plenũ bannũ possint soluere. Mis
sis nr̃is h-notũ faciant. & ab eis de missis nr̃is diligent̃ inbreuien
tur. & nob renuncient̃. & nr̃a discretione discernam qualit̃ & casti
gacio ex c̃ posicione fiat. & homines ultra mensurã n̄ grauentur.
Quia sic scã scriptura dic. Non inde requirimus datũ sed fructũ.
idẽ non inde requirimus inhonestum lucrũ. sed regni ex casti
gacione p̃fectũ. & non solũ in pauperib; sed etiã in ditioribus consider
rare volumus discretione quã decessores nr̃i reges in IIII libro
capitulor̃ posuerunt ... decernentes. Vt de debito inquirant qđ
ad opus nostrũ fuerunt reuuact & cetera. LI.

Vt quicũq; post p̃ximas kl. iul. huius indict. XII. normannis
quocũq; ingenio. ł p̃ redemptione ł p aliquo p̃tio bruneã ł quecũq;

Heiligenkreuz 217. f. 301r

301

necessarium duximus in quo dicit. Ut quicumque ingenuus filios suos quod
et de ipsis liberis hominibus qui se vendunt observari volumus.
quamlibet necessitate seu famis tempore vendiderint ipsa ne
cessitate compulsi emptor. si V. sol emit. VI recipiat. si X.
XII. sol similiter recipiat. aut si amplius secundum supra scriptam
rationem augmentum pretii consequatur. Sanctus autem gregorius
etiam de his qui liberi a paganis capti fuerint. si aliquis eos
redimerit ipsi qui redempti sunt procurent ut tantum pretium
cum redemptori suo donent. sicut ab eo redempti fuerint. et in sua
libertate permaneant. Si autem ecclesia eos redimerit. gratissime
aliqua compositione liberi fiant. Quod et nos pro regnum una cum
consensu et fidelium nostrorum consilio observari et regia auctoritate
praecipimus.

Karlomanus gratia dei rex ad pallatium vernis. anno domi
nice incarnationis. DCCC. LXXXIIII. autem regni sui. V. in
dictione. II. mense mar. hec capitulas constituit. LII.

Decernimus igitur ut omnes in palatio nostro commorantes
et ad illud undique advenientes pacifici vivant. Quod si ali
quis contra pacem rapinam exercuerit. per missum regiam potestatem
et missi nostri iussionem ad palatium adducatur audientiam ut
secundum quod in capitulis antecessorum nostrorum continetur. legali
multetur iudicio tripla compositione pacata cum dominico
banno. · LIII ·

Heiligenkreuz 217, f. 302r

302 +